

УДК 343.973

В. І. Педан

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ ЗАКОННІЙ ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті автор намагається довести актуальність дослідження питань протидії законній господарській діяльності у площині проблематики протидії рейдерству в нашій країні.

Ключові слова: економіка, інтереси, злочин, протидія, дослідження, рейдерство, бізнес, корупція, підприємство.

Summary. In article the author tries to prove the urgency of opposition to legitimate business activity in branch of problem the opposition to readership in our country.

Key words: economics, interests, crime, opposition, research, readership, business, corruption, plant.

Постановка проблеми. Сучасна Українська держава, яка була утворена із розпадом СРСР внаслідок незворотних об'єктивних політичних та економічних процесів на пострадянському північно-західному регіоні, поступово докладає зусиль до свого економічного зростання та входження у європейській економічний простір. Розвиток суспільних процесів в Україні ставить перед собою одним із завдань щодо досягнення цієї мети стабілізацію та розвиток економічної сфери, яка базується на різноманітні суб'єктів господарювання різних форм власності. Забезпечення економічної безпеки держави та добробуту її громадян шляхом захисту конкурентного ринкового середовища, реалізації конституційного права кожного громадянина на підприємницьку діяльність, формування сприятливого та передбачуваного правового поля для реалізації відповідного права є однією з основних функцій держави в умовах подальшого

розвитку ринкової економіки. Разом із тим сучасна політична ситуація в нашій державі ставить невідкладні стратегічні завдання щодо збереження та розвитку національної економіки. Зокрема, у Стратегії національної безпеки України підкреслено, що однією з основних її цілей є забезпечення нової якості економічного розвитку (п. 2). Актуальною загрозою національній безпеці України виступає корупційний тиск на бізнес (п. 3.4.). У п. 4.9. вказаного документу зазначено, що ключовою умовою нової якості економічного зростання є забезпечення економічної безпеки шляхом: деолігархізації, демонополізації економіки, захисту економічної конкуренції, формування сприятливого бізнес-клімату та умов для прискореного інноваційного розвитку; системної протидії організованій економічній злочинності та «тінізації» економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності та водночас консолі-

© В. І. Педан, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Педан В. І. Актуальність дослідження питань протидії законній господарській діяльності / В. І. Педан // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2016. — № 2 (34). — С. 55–58.

References (APA):

Pedan, V. I. (2016). Aktualnist doslidzhennia pytan protydii zakononii hospodarskii diialnosti [The urgency of the research of questions of opposition to legitimate business activity]. *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 2 (34), 55–58 (in Ukr.).

дації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів, виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскації» [1, с. 16–17, 26–27]. Питання кримінально-правової протидії цим негативним процесам виступають предметом вказаного наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У спеціальній вітчизняній літературі наукові дослідження проблем кримінальної відповідальності за протидію законній господарській діяльності проводились у працях П. Андрушка, А. Бойка, О. Дудорова, О. Кальмана, В. Киричка, В. Мойсика, Г. Марітчака, П. Матишевського, О. Перепелиці, М. Погорецького, Л. Скорої, Є. Стрельцова, М. Хавронюка та інших а також у працях зарубіжних вчених — Б. Волженкіна, Н. Лопашенко, З. Незнамової, Т. Погосяна та ін. Разом із тим практично не досліджувалися питання удосконалення цього складу злочину внаслідок певної обмеженості способів його вчинення, співрозмірності встановленого покарання за окремі форми протидії законній господарській діяльності. Вважаємо, що постійна динаміка політичних, економічних і соціальних процесів, що відбуваються у суспільстві, наслідком яких є нестабільність законодавства, потребують продовження подальших досліджень у цій галузі.

Метою статті є початок фундаментального наукового дослідження питань кримінально-правового захисту від протидії законній господарській діяльності, що є значно поширеним у сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі економічного розвитку України накопичилось немало проблем, що суттєво стримують розвиток господарської (підприємницької) діяльності. У зв'язку з переходом до ринкових відносин у нашій державі суттєво виросла кількість злочинних проявів проти суспільних відносин, інших благ, цінностей та інтересів у сфері господарської діяльності. Стало фактом, що злочинність в економіці у своїй більшості набуває організованих форм. Правоохоронні органи не повною мірою стримують наступ злочинності у цій галузі, що значно знижує їхній авторитет. Вельми актуальною є заява керівництва Генеральної прокуратури України про те, що «важливою темою має стати вивчення питання стосовно фактів використання посадового становища для протиправного заволодіння чужим бізнесом. Попри декларування на рівні колишнього керівництва держави підтримки бізнесу, насправді робилися численні спроби привласнити найбільш прибуткові підприємства в регіонах. Рейдерство стало частиною діяльності чиновників та правоохоронців. І цьому треба покласти край» [2, с. 6]. Усе це вказує, що основною

метою злочинності, зокрема організованої, стає економічна сфера нашої держави.

Найвагомим засобом захисту та гарантування додержання економічних прав і свобод громадян в Україні є встановлення кримінальної відповідальності за злочинні посягання у сфері господарської діяльності, які передбачено у розділі VII Особливої частини КК. Однією із норм, якою регламентовано кримінальну відповідальність за ці посягання, є стаття 206 КК (протидія законній господарській діяльності). Разом із тим, незважаючи на досить тривале існування цієї статті, у практичній діяльності правоохоронних та судових органів вона не знайшла свого належного застосування. Слід констатувати, що за наявності чималих наукових розробок у сфері кримінально-правової протидії економічній злочинності питанням дослідження складу протидії законній господарській діяльності не приділено належної уваги. За останній час означена проблематика стала предметом наукового аналізу лише у окремих дисертаційних працях, що не може задовольнити назрілих проблем у практичному застосуванні цієї норми.

Крім того, актуальність обраної теми дослідження обумовлено і низкою інших факторів. У зв'язку із появою у суспільстві такого негативного явища, як рейдерство в наукових колах поширена дискусія щодо кримінально-правової протидії цьому суспільнонебезпечному діянню. Враховуючи, що співробітники органів дізнання та слідчі, особливо на сучасному етапі реформування правоохоронних органів, не мають відповідних методичних розробок щодо виявлення та розслідування цього злочину, застосування вказаної норми на практиці є вельми проблематичним. Певна недосконалість редакції ст. 206 КК, наявність міжгалузевої конкуренції із нормами господарського законодавства та внутрішньогалузевої — із нормами кримінального законодавства також значно ускладнює її практичне застосування. Іншим фактором, що виступає певним чинником латентності цього злочину, без ніякого сумніву, виступає стабільно високий рівень корупції у нашій державі. Враховуючи, що до його вчинення найчастіше залучаються службові особи, які, використовуючи своє службове становище, протиправним чином впливають на законну діяльність підприємців, стає цілком зрозумілим високий рівень латентності цього виду злочинів.

Питання протидії незаконним силовим захопленням підприємств та протидії законній господарській діяльності виступає однією із проблем на шляху побудови сучасної та ефективної економічної моделі в Україні. Фактично держава за період свого існування виявила свою неспроможність поставити дієвий заслон цим суспільно небезпеч-

ним явищам. У зв'язку із цим вважається безсумнівним, що дослідження та впровадження в практику законних, обґрунтованих та надійних заходів протидії цим злочинним проявам на різних рівнях профілактики сприятиме, по-перше, захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання, по-друге, розвитку господарських відносин як на внутрішньому, так і на зовнішньоекономічному ринках.

Зазначимо, що в науковій літературі поняття «рейдерство» визначається дуже різноманітно. Одні автори вказують на рейдерство як на силове недружнє поглинання підприємства проти волі його власника, який має на ньому переважне положення та/або керівника [3], інші — як на вилучення майна на формально законних підставах, в основі виникнення яких лежить злочин, зловживання правом, прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів [4] або як вороже поглинання, перехват оперативного управління або власності підприємства за допомогою спеціально ініційованого бізнес-конфлікту, недружнє, поза межами дії цивільного законодавства, спрямоване проти волі власника захоплення чужого майна на користь іншої особи, встановлення над майном повного контролю нового власника в юридичному й фізичному розумінні з використанням корупційності чиновників та (або) із застосуванням сили [5, с. 129–130]. Аналізуючи чисельні дослідження у цій галузі, можна констатувати, що під цим поняттям визначається доволі широкий перелік злочинних дій із застосуванням різноманітних способів його вчинення. Як правило, до цих акцій залучаються високопрофесійні команди, до складу яких входять фахівці у сфері юриспруденції, економіки та інших галузей. При цьому можуть застосовуватися такі злочинні способи: фізичне або психічне насильство щодо особи чи майна, шантаж (гринмейл), обман. Д. Зеркалов виокремлює таку структуру методології рейдерських захоплень підприємств: збір інформації, атаку, піар рейдера, протиборотство підприємства-жертви і рейдера, легалізацію рейдера, завершення перехоплення управління, захоплення підприємства [6, с. 29–34]. Метою рейдерства у кінцевому підсумку може бути як подальше використання підприємства у власних інтересах або в інтересах третіх осіб, так і його усунення з господарського ринку. Таким чином, вважаємо, що під поняттям «рейдерство» слід визначити протиправне захоплення підприємства проти волі його власника (власників) різноманітними способами з метою подальшого розпорядження ним як у власних інтересах, так і в інтересах третіх осіб або його усунення з ринку господарювання.

Автори багатьох наукових досліджень додержуються точки зору, відповідно до якої існує чотири основні способи захоплення підприємства: через акціонерний капітал; через кредиторську заборгованість; через органи управління; шляхом оспорювання підсумків приватизації [5, с. 132; 7, с. 152]. З огляду на наведені способи рейдерських захоплень, а також чисельні приклади зі слідчо-судової практики, необхідно вказати, що вони можуть бути вчинені додатково, принаймні, такими способами: а) шляхом використання процесуальних заходів з боку правоохоронних органів (ініціювання перевірок, відкриття кримінального провадження, проведення обшуків, вилучення документації, накладень арешту на майно, відсторонення від посади службових осіб, тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом тощо, внаслідок чого паралізується господарська діяльність на підприємстві). Як зазначає з цього приводу Н. Рунчева, проблема полягає у невизначеності кінцевих цілей: або мова дійсно йде про початок боротьби з корупцією та ефективним припиненням вилучення активів у різних формах, або триває тривіальний переділ власності і тиску на конкурентів (на користь продержавних груп або в рамках елементарного використання «адміністративного ресурсу» всіма суб'єктами, що мають таку можливість) [8, с. 52–53]; б) із застосуванням «класичних» кримінальних способів захоплення (вимагання, насильство, обман, викрадення людини).

Дієва протидія рейдерству в Україні потребує як визначення його поняття та ознак, так і вироблення надійних заходів та механізмів щодо протидії цьому явищу. Вважаємо, що основним завданням держави у цьому напрямку є: створення ефективного законодавчого механізму, який би регулював та гарантував надійний захист економічних відносин в нашій державі; удосконалення організаційних заходів протидії рейдерству, поєднаних із активізацією боротьби з корупцією в органах державної влади; удосконалення професійного рівня як суддівського корпусу, так і слідчо-прокурорських та оперативних працівників правоохоронних органів.

Висновки. Таким чином, дослідження теоретичних і практичних проблем кримінальної відповідальності за протидію законній господарській діяльності являє собою актуальну, недостатньо опрацьовану з теоретико-методичної точки зору наукову проблему, що обумовлює вибір напрямку цього багатоаспектного дослідження.

Література

1. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України»» № 287 від 26 травня 2015 р. / Офіційний вісник України. — 2015. — № 43. — С. 16–17, 26–27.

2. Олег Махницький: Один з головних пріоритетів нової влади — очищення суспільства від корупції / О. Махницький // Вісник прокуратури. — № 3. — 2014. — С. 5–6.

3. Рейдерство [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [https://ru.wikipedia.org/wiki/Рейдерство_\(бізнес\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Рейдерство_(бізнес)).

4. Єфименко А. Рейдерство або ринок контролю [Електронний ресурс] / А. Єфименко // Юридичний журнал. — Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3072>.

5. Варналій З. С. Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання / З. С. Варналій, І. І. Мазур // Стратегічні пріоритети. — 2007. — № 2 (3). — С. 129–136.

6. Зеркалов Д. В. Рейдерство : монографія / Д. В. Зеркалов. — К. : Основа, 2011. — 372 с.

7. Кальман О. Г. Рейдерство: причини та заходи протидії / О. Г. Кальман, М. А. Погорецький // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2009. — № 3. — С. 150–160.

8. Рунчева Н. В. Державне регулювання корпоративних відносин в економіці / Н. В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2012. — № 4 (20). — С. 51–53.

References

1. Decree by President of Ukraine (2015). *About desition by advice of national safety and defensive of Ukraine from 6 May 2015*

«About Strategy of the national safety of Ukraine». Official Vistnic of Ukraine, 43, 16–17, 26–27 (in Ukr.).

2. Mahnitskiy O. (2014). *Odin z glavnykh prioritetiv novoy vlady — ochichennya suspilstva vid corruptsii* [One of the chief priorities of a new power — the clean of society from corruption]. Kiev: Vistnic procuratury, 3, 5–6 (in Ukr.).

3. Raidership. Vikipedia [Електронне видання] (Electronic edition). Retrieved from [https://ru.wikipedia.org/wiki/Рейдерство_\(бізнес\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Рейдерство_(бізнес)) (in Ukr.).

4. Efimenko A. (2009.). *Reiderstvo abo rinok kontroly* [Raidership or market of control] [Електронне видання] (Electronic edition). Retrieved from [<http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3072>] (in Ukr.).

5. Varnaliy Z. S., Mazur I. I. (2007). *Reiderstvo v Ukraine: peredumovi ta shliahy podolannya* [Raidership in Ukraine: the factors and ways to victory]. Kiev: Strategics priorities, 2, 129–136 (in Ukr.).

6. Zerkalov D. V. (2011). *Reiderstvo* [Raidership]. Kiev: Osнова (in Russ.).

7. Kalyman O. G., Pogoretsky M. A. (2009). *Reiderstvo: pritchiny ta zahody protudyi* [Raidership — the reasons anf kinds by opposition]. Zaporizhzhya, DDUVS, 3, 150–160 (in Ukr.).

8. Runcheva N. V. (2012). *Derjavne reguluvannia korporatyvnyh vidnosyn v ekonomitsi* [States regulating relations of corporative in economics]. Berdyansk: Vistnic Berdyansk university of managment and business, 3, 51–53 (in Ukr.).